

ΣΤΕ 923/2018 [Νόμιμος μη χαρακτηρισμός κατοικίας ως μνημείου]

Περίληψη

-Σύμφωνα με την αιτιολογία που περιέχεται στη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων και στηρίζει την προσβαλλόμενη μη κήρυξη της οικίας ως νεωτέρου μνημείου, το συγκεκριμένο κτήριο, που ανάγεται στην περίοδο των τελευταίων 100 ετών, δεν έχει, ως μεμονωμένο κτίσμα χωρίς καμία σχέση με τα όμορα κτήρια, ιδιαίτερη πολεοδομική σημασία, ούτε διαθέτει ιδιαίτερη ιστορική αξία, ως δείγμα προσφυγικής κατοικίας, αφού, όπως δέχεται η Διοίκηση, χαρακτηριστικό των προσφυγικών κτισμάτων αποτελεί η κατασκευή τους ως συνόλων ή συγκροτημάτων για την ομαδική στέγαση των προσφύγων που κατέφυγαν κατά χιλιάδες στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα η επίμαχη σωζόμενη οικία, ως μεμονωμένο κτίσμα, να μην παραπέμπει σε προσφυγικό οίκημα και να μην συμβάλει, κατά λογική ακολουθία, στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στην ανάδειξη του τρόπου διαβίωσης των μικρασιατών προσφύγων εξάλλου, το επίμαχο κτήριο δεν παρουσιάζει καθ' εαυτό ούτε ιδιαίτερη αρχιτεκτονική σημασία, και δη προσιδιάζουσα σε προσφυγικό κτίσμα, δεδομένου ότι, κατά την ουσιαστική κρίση της Διοίκησης, δεν συνιστά αξιόλογο δείγμα κατασκευαστικών μεθόδων προσφυγικής κατοικίας και διαθέτει αισθητικά και μορφολογικά στοιχεία ίδια με χιλιάδες άλλες μονοκατοικίες και κτήρια άλλων περιοχών. Η αιτιολογία αυτή κρίνεται νόμιμη και επαρκής, δεν αντίκειται στα στοιχεία του φακέλου ή στα διδάγματα της κοινής πείρας, ενώ κατά τα λοιπά, απαραδέκτως αμφισβητείται η ουσιαστική κρίση της Διοίκησης.

-Δεν απαιτείται κατά νόμον, όπως αβασίμως προβάλλεται συμπλήρωση της εισήγησης της Δ.Ν.Σ.Α.Κ λόγω της προσκόμισης νεωτέρων στοιχείων εκ μέρους του υποβαλόντος το αίτημα ιδιώτη, μετά τη σύνταξη της εν λόγω εισήγησης, ούτε επιβαλλόταν η ανάγνωση, κατά τη διαδικασία ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ., του περιεχομένου όλων των εκθέσεων και στοιχείων που προσκομίσθηκαν μετά την αναβολή της αρχικής συνεδρίθιασης του εν λόγω Συμβουλίου, τα οποία, πάντως, ελήφθησαν υπόψη από το Κ.Σ.Ν.Μ. Όπως επί λέξει αναφέρεται στο πρακτικό του Κ.Σ.Ν.Μ., τα μέλη του ανέγνωσαν όλα τα υπομνήματα που υποβλήθηκαν και ο ιδιώτης παρουσίασε όλα τα στοιχεία που συνηγορούσαν υπέρ της διατήρησης του κτισματος ως χαρακτηριστικού δείγματος προσφυγικής κατοικίας και, επομένως, ο λόγος ακυρώσεως κατά τον οποίον το Κ.Σ.Μ.Ν. δεν έλαβε υπόψη όλα τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν μετά την έκδοση της εισήγησης της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας ή τα έγγραφα των αιτούντων νομικών προσώπων στηρίζεται σε εσφαλμένη προϋπόθεση και πρέπει να απορριφθεί.

Πρόεδρος: Γ. Παπαγεωργίου

Εισηγητής: *Μ. Σωτηροπούλου*

Βασικές Σκέψεις

2. Επειδή, οι ιδιοκτήτες της ως άνω κατοικίας, η οποία δεν χαρακτηρίστηκε ως μνημείο με την προσβαλλόμενη πράξη, παρεμβαίνουν με προφανές έννομο συμφέρον και ζητούν την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης. Η παρέμβαση ασκείται παραδεκτώς ως προς τους παρεμβαίνοντες υπ' αρ. 1 και 2, κατά σειρά αναφοράς στο δικόγραφο. Αντιθέτως, σύμφωνα με το άρθρο 27 του π.δ. 18/1989 (Α' 8), η παρέμβαση πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη κατά το μέρος που ασκείται από τους παρεμβαίνοντες υπ' αρ. 3 - 5, δεδομένου ότι ο δικηγόρος που υπογράφει την παρέμβαση και παρέστη κατά τη συζήτηση της υπόθεσης στο ακροατήριο, ως πληρεξούσιος των παρεμβαίνοντων, έλαβε προθεσμία νομιμοποίησης έως τις 21.6.2017, εντός της οποίας δεν προσκόμισε συμβολαιογραφικό έγγραφο παροχής πληρεξουσιότητας για τους παρεμβαίνοντες υπ' αρ. 3 - 5.

3. Επειδή, το άρθρο 24 του Συντάγματος ορίζει ότι «1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα στο πλαίσιο της αρχής της αειφορίας [...] 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών». Εξ άλλου, ο ν. 3028/2002 “Για την προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς” (Α' 153) ορίζει, στο άρθρο 1 (“Αντικείμενο”), ότι “1. Στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του παρόντος νόμου υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος”, και στο άρθρο 2 (“Έννοια όρων”), τα εξής: “Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου: α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων: αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 20. ... ββ) Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20. γγ) Ως ακίνητα μνημεία νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ή στο βυθό της θάλασσας ή ... Στα ακίνητα μνημεία

συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους. δδ) ... δ) Ως ιστορικοί τόποι νοούνται είτε εκτάσεις στην ξηρά ή στη θάλασσα ή στις λίμνες ή στους ποταμούς που αποτέλεσαν ή που υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν το χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων, ή εκτάσεις που περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται μνημεία μεταγενέστερα του 1830, είτε σύνθετα έργα του ανθρώπου και της φύσης μεταγενέστερα του 1830, τα οποία συνιστούν χαρακτηριστικούς και ομοιογενείς χώρους, που είναι δυνατόν να οριοθετηθούν τοπογραφικά, και των οποίων επιβάλλεται η προστασία λόγω της λαογραφικής, εθνολογικής, κοινωνικής, τεχνικής, αρχιτεκτονικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. ε) ...". Στο άρθρο 3 του αυτού νόμου ("Περιεχόμενο της προστασίας") ορίζεται ότι "1. Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως: α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της, β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της, γ) στην αποτροπή της παράνομης ανασκαφής, της κλοπής και της παράνομης εξαγωγής, δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της, ε) στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της επικοινωνίας του κοινού με αυτήν, στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά. 2. Η προστασία των μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων περιλαμβάνεται στους στόχους οποιουδήποτε επιπέδου χωροταξικού, αναπτυξιακού, περιβαλλοντικού και πολεοδομικού σχεδιασμού ή σχεδίων ισοδύναμου αποτελέσματος ή υποκατάστατων τους". Περαιτέρω, στο άρθρο 6 του νόμου, υπό τον τίτλο "Διακρίσεις ακινήτων μνημείων - Χαρακτηρισμός", ορίζονται τα ακόλουθα: "1. Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται: α) τα αρχαία που χρονολογούνται έως και το 1830, β) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, γ) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. 2. ... 4. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από το νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης. Τα ακίνητα των περιπτώσεων β/ και γ/ της παραγράφου 1 χαρακτηρίζονται μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 5. Η εισήγηση κοινοποιείται απευθείας, με μέριμνα της Υπηρεσίας, στον κύριο, τον νομέα ή τον κάτοχο, ο οποίος μπορεί να υποβάλει αντιρρήσεις εντός δύο (2) μηνών από την κοινοποίηση. ... 7. Τα αποτελέσματα του χαρακτηρισμού

επέρχονται από την κοινοποίηση ή τη δημοσίευση της ανακοίνωσης στην εφημερίδα και αίρονται εάν η απόφαση περί χαρακτηρισμού δεν δημοσιευθεί εντός ενός (1) έτους από αυτές. Εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος απαγορεύεται κάθε επέμβαση ή εργασία στο υπό χαρακτηρισμό ακίνητο. 8. ...”.

4. Επειδή, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων, τα μνημεία, ως μαρτυρίες του ανθρώπινου βίου, που, αφενός, αποτελούν αναγκαίο παράγοντα για τη διαμόρφωση και τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των συλλογικών ταυτοτήτων, καθώς και για τη διασφάλιση, χάριν των επερχόμενων γενεών, της ιστορικής συνέχειας και παράδοσης, και, αφετέρου, συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής, συνιστούν ουσιώδες στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς, η προστασία της οποίας αποτελεί υποχρέωση της Πολιτείας και συγχρόνως, ενόψει και της διάταξης του άρθρου 24 παρ. 1 του Συντάγματος, όπως ήδη ισχύει, ευθύνη και δικαίωμα του καθενός. Ειδικότερα, τα ακίνητα μνημεία που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών χαρακτηρίζονται ως μνημεία λόγω της ιδιαίτερης σημασίας τους, η οποία μπορεί να αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην αρχιτεκτονική αξία τους, όπως συμβαίνει με τα οικοδομήματα που σημαδεύουν την εισαγωγή μιας σημαντικής περιόδου της αρχιτεκτονικής ή έχουν διακριθεί από την έγκυρη αρχιτεκτονική κριτική, στην αξία τους από πολεοδομική άποψη, προκειμένου π.χ. για μεμονωμένο κτίσμα ή για κτηριακό συγκρότημα που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μιας ιστορικής φάσης στην εξέλιξη του οικισμού ή συμβάλλει στην ανάδειξη της εικόνας του αστικού τοπίου, ή, τέλος, στην ιστορική αξία τους, όταν πρόκειται για ακίνητο ή χώρο που συνδέεται με την πολιτική, κοινωνική ή οικονομική ιστορία του νεώτερου ελληνικού κράτους ή ορισμένης περιοχής και του οποίου η διατήρηση συμβάλλει στη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης. Για το χαρακτηρισμό ακινήτου ως μνημείου δεν απαιτείται να συντρέχουν όλα τα κριτήρια που μνημονεύονται στην προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του

ν. 3028/2002, αλλ’ αρκεί προς τούτο η συνδρομή έστω και ενός από αυτά. Περαιτέρω, κατά το χαρακτηρισμό δεν εξετάζεται η έκταση των οικονομικών συνεπειών που μπορεί να προκληθούν στους ενδιαφερομένους, ούτε η τυχόν επίδραση του χαρακτηρισμού στις νομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, δεδομένου ότι η επιδιωκόμενη με τις ανωτέρω διατάξεις διαφύλαξη, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, του προστατευόμενου εννόμου αγαθού αποτελεί υποχρέωση της Διοίκησης, κατά ρητή συνταγματική επιταγή. Τέλος, η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατ’ εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή, τόσο ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας, όσο και ευθέως για την ορθή εφαρμογή του νόμου, εφόσον από τα στοιχεία του φακέλου διαπιστώνεται, με βάση και τα διδάγματα της κοινής πείρας, ότι συντρέχουν τα κριτήρια που προβλέπονται από το νόμο για τον χαρακτηρισμό (ΣτΕ 3050/2004, 1100/2005, 3611, 3763/2007, 2341/2009, 1871/2010, 1720/2012, 4820, 4916/2013, 1940/2014 κ.α.).

5. Επειδή, εν προκειμένω, όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, στις 9.6.2010 υπεβλήθη ενώπιον της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς (Δ.Ν.Σ.Α.Κ.) του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και

Αθλητισμού αίτηση με αντικείμενο το χαρακτηρισμό μιας ισόγειας κατοικίας επί των οδών Μικρουλέα αρ. 20 και Κολοτούρου, στο Δήμο Καλαμαριάς Θεσσαλονίκης, ως νεωτέρου μνημείου [αίτηση υπ' αριθμ. πρωτ. 54186/1199/9.6.2010]. Η αίτηση υπεβλήθη από ιδιώτη, κάτοικο Αθηνών, ιδιοκτήτη όμορης οικοδομής [επί της οδού Κίου 39], ο οποίος υποστήριξε ότι το κτίσμα αποτελούσε χαρακτηριστικό και αυθεντικό δείγμα προσφυγικής κατοικίας της δεκαετίας του 1920, συνοδευόταν δε, μεταξύ άλλων στοιχείων, από το παραχωρητήριο του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας της Νομαρχίας Θεσσαλονίκης, με το οποίο παραχωρήθηκε, κατ' επίκληση της νομοθεσίας για την αποκατάσταση αστών προσφύγων, προς αλιέα γεννηθέντα στο Κουρί Μικράς Ασίας και κάτοικο του συνοικισμού "Ν. Κουρί", κατοικία ανεγερθείσα στην προαναφερθείσα οδό, καθώς και από τεχνική έκθεση Καθηγήτριας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων της Πολυτεχνικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Α.Π.Θ.) με ημερομηνία 31.5.2010. Στην έκθεση αυτή αναφερόταν ότι, το έτος 1932, οι άνω των 50 προσφυγικοί συνοικισμοί της Θεσσαλονίκης στέγαζαν 115.000 κατοίκους, με μία ενδιαφέρουσα ποικιλία τύπων κατοικίας, ότι η Καλαμαριά δημιουργήθηκε εξ ολοκλήρου από την προσφυγική εγκατάσταση του 1923 και αποτέλεσε το μεγαλύτερο προσφυγικό συνοικισμό, όμως, παρά ταύτα, δεν έχει κηρυχθεί διατηρητέα καμία προσφυγική κατοικία στην περιοχή της Καλαμαριάς. Ειδικώς δε ως προς το επίδικο κτίσμα, αναφέρονταν στην έκθεση τα εξής: «είναι κτίσμα του 1929, ισόγειο, με τοίχους από επιχρισμένη πλινθοδομή και δίριχτη στέγη με γαλλικά κεραμίδια και μαρκίζα άνωθεν των παραθύρων με βυζαντινό κεραμίδι. Κατά ευτυχή σύμπτωση το κτίσμα δεν έχει υποστεί μεταγενέστερες αλλοιώσεις της αρχικής δομής και μορφολογίας του. Αποτελεί αυθεντικό δείγμα της αρχιτεκτονικής τυπολογίας της μικρής μονοκατοικίας με κήπο και της οικοδομικής τεχνολογίας των προσφυγικών σπιτιών που κατασκευάστηκαν μαζικά από τις τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πρόνοιας στην κρίσιμη δεκαετία της προσφυγικής αποκατάστασης και είναι ένα από τα τελευταία που έχουν απομείνει στην Καλαμαριά. Επιπλέον το προτεινόμενο προς διατήρηση κτήριο έχει μία ιδιαίτερα πλεονεκτική θέση. Σε συνδυασμό μάλιστα με τις παρακείμενες μεταπολεμικές μονοκατοικίες ... και το διατηρητέο κτήριο του Αριστοτέλη συνθέτουν ένα σπάνιο και ενδιαφέρον μικρό σύνολο των δύο κρίσιμων φάσεων της προσφυγικής Καλαμαριάς, το οποίο θα πρέπει να προστατευθεί και να αξιοποιηθεί κατάλληλα». Η αίτηση αυτή διαβιβάστηκε προς την Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων (Ε.Ν.Μ.) Κεντρικής Μακεδονίας, η οποία υπέβαλε στη Δ.Ν.Σ.Α.Κ. την από Ιούλιο 2012 "έκθεση τεκμηρίωσης", κατά την οποία το επίμαχο κτήριο αποτελεί ένα από τα πολυάριθμα οικήματα που κατασκεύασαν με μαζικό τρόπο οι τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πρόνοιας στην περιοχή του σημερινού Δήμου Καλαμαριάς, με σκοπό τη στεγαστική αποκατάσταση των προσφύγων της Μικράς Ασίας μετά το 1923, φαίνεται να κατασκευάστηκε το έτος 1929, στον προσφυγικό συνοικισμό «Δέρκων» του Δήμου Καλαμαριάς, και το άμεσο περιβάλλον του συντίθεται από πολυώροφες και μορφολογικά ουδέτερες κατασκευές σε πυκνή διάταξη, ενώ, κατ' εξαίρεση, προς τα ανατολικά αναπτύσσεται συμπαγής ενότητα χώρων πρασίνου και κοινωφελών λειτουργιών, εντός της οποίας βρίσκεται το

κεντρικό κτήριο του ιδρύματος Αριστοτέλης, και, επιπλέον, στα όμορα οικόπεδα των οδών Μικρουλέα 19 και Κίου 39 διακρίνονται ισόγειες μεταπολεμικές μονοκατοικίες. Το προαναφερθέν κεντρικό κτήριο του ιδρύματος Αριστοτέλης κηρύχθηκε διατηρητέο με την απόφαση 7183/15.10.2004 του Υπουργού Μακεδονίας - Θράκης (Δ' 1046), όχι ως προσφυγικό, αλλά με την αιτιολογία αφενός ότι "με τις λιτές γραμμές του, την αποφυγή περιττών διακοσμητικών στοιχείων και την έντονη χρήση του ορθογωνίου σχήματος στην οργάνωση των όψεων και των όγκων του, αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής του Μεσοπολέμου" και αφετέρου ότι "από τη δημιουργία του οικισμού της Καλαμαριάς και μέχρι σήμερα συνδέθηκε άρρηκτα με τη ζωή και την ιστορία της τοπικής κοινωνίας παρέχοντας σε δύσκολες εποχές φιλοξενία και μόρφωση σε μεγάλο αριθμό ορφανών παιδιών και στεγάζοντας στους χώρους του πολιτιστικές, εκπαιδευτικές, αθλητικές κ.α. δραστηριότητες, καθώς και υπηρεσίας Πρόνοιας". Στην προαναφερθείσα έκθεση τεκμηρίωσης της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας το επίδικο κτίσμα περιγράφεται ως κατοικία που αναπτύσσεται σε ενιαία ισόγεια στάθμη, συντίθεται από αρχικό πυρήνα (εμβαδού 49 τ.μ.) και κατ' επέκταση προσθήκες, ενώ, όπως προκύπτει από τοπογραφικό διάγραμμα της περιοχής έτους 1962, το διατηρούμενο τμήμα της οικίας εκτεινόταν συμμετρικά και σε όμορο οικόπεδο, με αποτέλεσμα τη δημιουργία, κάτω από ενιαία στέγη, και δεύτερης κατοικίας, όμοιας με την υφιστάμενη, στη θέση της οποίας έχει πλέον ανεγερθεί πολυώροφο κτήριο κατοικιών. Ως προς τις προσθήκες, η έκθεση τεκμηρίωσης αναφέρει ότι η παλαιότερη εξ αυτών είχε χρήση πλυσταριού και η νεώτερη κουζίνας και χώρου υγιεινής της κατοικίας. Οι τρεις αυτοί κτηριακοί όγκοι αποτελούν, κατά την άποψη της Υπηρεσίας, ένα ελεύθερα διαμορφωμένο σύνολο χωρίς αισθητικό ενδιαφέρον, εξαιτίας δε των προσθηκών διαπιστώνεται αλλοίωση της χαρακτηριστικής πρισματικής ογκοπλασίας του αρχικού κτίσματος. Σε μορφολογικό επίπεδο, συνεχίζει η έκθεση τεκμηρίωσης, "εκτός από τα ορθογώνια ανοίγματα των θυρών και των παραθύρων, τα μοναδικά στοιχεία που εμπλουτίζουν τις όψεις είναι οι μαρκίζες με βυζαντινά κεραμίδια οι οποίες επιστρέφουν τα παράθυρα του αρχικού κτίσματος. Η μορφολογική λιτότητα, βασικό χαρακτηριστικό της αρχιτεκτονικής της στεγαστικής αποκατάστασης, είναι εύγλωττη, ενώ και οι εσωτερικοί χώροι στερούνται αξιόλογων μορφολογικών στοιχείων. Η κατασκευαστική δομή και των τριών κτιριακών όγκων είναι χαρακτηριστική της εποχής ανέγερσής τους, χωρίς ωστόσο να συνιστά αξιόλογο δείγμα των αντίστοιχων κατασκευαστικών μεθόδων. ... ". Καταλήγει δε η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας στις εξής "Συμπερασματικές Διαπιστώσεις": «Το κτήριο του θέματος αποτελεί, ως προς το αρχικό τμήμα του, τεκμήριο του προγράμματος στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων της Μικράς Ασίας στην περιοχή του Δήμου Καλαμαριάς, κατά τη δεκαετία που έπεται της Μικρασιατικής Καταστροφής (1923-1933). Πρόκειται, ωστόσο, για ημιτελές, αλλοιωμένο και πολεοδομικά απομονωμένο τεκμήριο, το οποίο στερείται, συνακόλουθα, ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, τεχνικής και εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής και επιστημονικής σημασίας. Πιο συγκεκριμένα, το εν λόγω κτίσμα: α) αποτελεί το βορειοανατολικό ήμισυ

διπλοκατοικίας, η οποία αναπτυσσόταν στο κέντρο συνεχόμενων οικοπεδικών χώρων, μεταξύ των οδών Μικρουλέα, Κολοτούρου και Κίου. Συνιστά, κατά συνέπεια, τμήμα και όχι ακέραιο δείγμα οικήματος του προγράμματος στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων. Λαμβάνοντας δε υπόψη το γεγονός ότι στη θέση του έτερου ημίσεος της αρχικής διπλοκατοικίας έχει ανεγερθεί πολυώροφο κτήριο κατοικιών, τα περιθώρια ανάδειξης της αρχικής ογκοπλαστικής συνέχειας έχουν πρακτικώς εκλείψει. β) παρουσιάζει, αυτό καθ' εαυτό, αλλοιωμένη ογκοπλασία, ως αποτέλεσμα των κατ' επέκταση προσθηκών στη βορειοδυτική πλευρά του. γ) αποτελεί απομονωμένο τεκμήριο μεσοπολεμικού προγράμματος αποκατάστασης προσφύγων, καθόσον στην ευρύτερη περιοχή δεν έχουν διασωθεί αντίστοιχα κτίσματα. Ως εκ τούτου, η διατήρησή του δεν μπορεί να συσχετιστεί με τη διαφύλαξη της φυσιογνωμίας ενός ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού συνόλου. Επιπλέον, δεν θα συμβάλει ουσιαδώς στην ανάδειξη της πρωτοφανούς, για τα ελληνικά, αλλά και διεθνή χρονικά, προσπάθειας στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων, δεδομένου ότι το κατ'έξοχην χαρακτηριστικό της τελευταίας υπήρξε η δημιουργία εκτεταμένων συνόλων ομοειδών κατοικιών και όχι η ανέγερση μεμονωμένων κτισμάτων σε διακριτές θέσεις. Επισημαίνεται ότι, σε άλλες πόλεις της χώρας μας, ανάλογα προσφυγικά οικήματα έχουν τύχει προστασίας και ανάδειξης, καθόσον συγκροτούν συνεκτικές πολεοδομικές ενότητες, με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική φυσιογνωμία (συνοικισμοί Χίλια, Δεκαοκτώ, Πεντακόσια, Καβάλας, συνοικισμός Νέας Ιωνίας Βόλου, συνοικισμός Μεταξουργείου Αθηνών). Κάτι τέτοιο δε συντρέχει στη συγκεκριμένη περίπτωση, καθόσον, ... πέραν του εξεταζόμενου κτίσματος, δεν έχουν διασωθεί, τόσο πλησίον του, όσο και στην ευρύτερη περιοχή, άλλες μεσοπολεμικές προσφυγικές κατοικίες». Ενόψει αυτών, η Υπηρεσία, με την ως άνω έκθεση τεκμηρίωσης, πρότεινε το μη χαρακτηρισμό του επίμαχου κτηρίου "ως νεώτερου ακινήτου μνημείου, το οποίο ανάγεται στην περίοδο των τελευταίων εκατό ετών, ... επειδή δεν πληροί τις οριζόμενες από τον ... νόμο προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό της ως μνημείου". Με το υπ' αριθμ. πρωτ. 97824/7285/1253/25.9.2012 υπόμνημα, ο ιδιώτης που είχε υποβάλει την αίτηση κήρυξης μνημείου επανήλθε και υποστήριξε ότι, αντιθέτως προς τα γενόμενα δεκτά με την έκθεση τεκμηρίωσης της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας, η σύνδεση των δύο ομόρων προσφυγικών κτισμάτων ήταν εξωτερική (επαφή των πίσω τοίχων) και δεν στερούσε τη λειτουργική ανεξαρτησία της οικίας που απέμεινε και τη σημασία της, ως ιστορικού και κοινωνιολογικού τεκμηρίου του τρόπου ζωής και διαβίωσης των προσφύγων και ως αρχιτεκτονικού τεκμηρίου προσφυγικής κεραμοσκεπούς κατοικίας, με ανοίγματα, αυλή και λιτά διακοσμητικά στοιχεία, και ότι η κατεδάφιση της συνεχόμενης δίδυμης μονοκατοικίας δεν καθιστούσε το επίμαχο κτίσμα ημιτελές ή αλλοιωμένο. Επίσης, με το υπόμνημα ο ιδιώτης ανέφερε ότι το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο της Καλαμαριάς (απόφαση 49787/2419/31.7.1987 του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Δ' 1019) επιβάλλει τη "λήψη μέτρων για την προστασία του περιβάλλοντος με ... παρεμβάσεις", μεταξύ των οποίων ρητώς αναφέρεται η προστασία των "προσφυγικών", υποστήριξε ότι δεν υφίσταται πολεοδομική απομόνωση του επίδικου κτηρίου, δεδομένου ότι διατηρούνται άλλα δύο

προσφυγικά κτίσματα στην περιοχή, ήτοι μία προσφυγική μονοκατοικία στην κάτω γωνία του διπλανού Ο.Τ. (επί της οδού Μικρουλέα 10 και Ταξιαρχών) και ένα μονοώροφο προσφυγικό κτίσμα (στην οδό Χάλκης και Θεραπειών), ζήτησε δε τη συμπλήρωση της έκθεσης τεκμηρίωσης με στοιχεία για τα δύο αυτά κτήρια. Με το υπόμνημα αυτό προσκομίσθηκε η από 17.9.2012 συμπληρωματική έκθεση της προαναφερθείσας Καθηγήτριας του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Α.Π.Θ., στην οποία αναφέρεται, μεταξύ άλλων, ότι το γεγονός ότι έχουν απομείνει στην Καλαμαριά 4 ή 5 διάσπαρτα προσφυγικά κτίσματα δεν αναιρεί την ανάγκη προστασίας τους και ότι το εν λόγω κτίσμα δεν έχει υποστεί καμία αλλοίωση, ούτε είναι ημιτελές, αδιαφόρως αν έχει κατεδαφισθεί η συνεχόμενη "δίδυμη" μονοκατοικία. Όπως ειδικότερα αναφέρεται στη συμπληρωματική αυτή έκθεση, «... τα προσφυγικά οικήματα υιοθέτησαν διάφορους αρχιτεκτονικούς τύπους της εποχής, ορισμένοι από τους οποίους συνιστούσαν τις πρώτες και ενδιαφέρουσες -λιτές και τυπολογικές- εφαρμογές των αρχών του αρχιτεκτονικού μοντερνισμού σε προγράμματα κοινωνικής στέγης μαζικής κλίμακας. Υπό το φως των ανωτέρω, τα εναπομείναντα δείγματα αποκτούν ιδιαίτερη σημασία και αξία ως ιστορικά -τουλάχιστον- τεκμήρια, έστω και με μη πλήρη την αρχική αρχιτεκτονική μορφή τους. Συγκεκριμένα, το οίκημα της οδού Μικρουλέα, αν και δεν διατηρεί ακέραια τη μορφή της δίδυμης μονοκατοικίας, καθότι έχει χάσει το έτερο ήμισυ του, συνιστά ... μοναδικό και πολύτιμο δείγμα της δίδυμης ισόγειας μονοκατοικίας με κήπο, το οποίο επιτρέπει να ανασυσταθεί νοητά ο αρχικός τύπος του. ... Η διαπίστωση [της Υπηρεσίας] εκκινεί από μια πραγματικότητα που αφορά τις μαζικές κατεδαφίσεις των προσφυγικών που έγιναν την εικοσαετία 1980-2000 σε όλη τη Θεσσαλονίκη και ειδικά στην Καλαμαριά. Η Πολιτεία και παρά την σχετική επιταγή του Γ.Π.Σ. Καλαμαριάς του 1987, που προσδιόριζε την ανάγκη διατήρησης των προσφυγικών, δεν έλαβε κανένα μέτρο, ... σήμερα στη Θεσσαλονίκη δεν σώζεται απολύτως κανένα σύνολο ομοειδών κατοικιών, ούτε καν τμήματος ή έστω δρόμου παλιότερου προσφυγικού συνοικισμού. ... Στην άμεση περιοχή του εν λόγω κτίσματος επιβιώνουν τουλάχιστον πέντε κτίσματα, η παρουσία των οποίων επιτρέπει να αναδειχθεί ο τρόπος που δομήθηκε και εξελίχθηκε μέσα στον χρόνο ο συγκεκριμένος προσφυγικός συνοικισμός και γενικότερα οι προσφυγικοί συνοικισμοί της Θεσσαλονίκης. ... I) Πρόκειται για ένα ακόμη όμοιο ... στη διασταύρωση των οδών Ταξιαρχών και Μικρουλέα 10 ... II) Υπάρχει επίσης το διατηρητέο κτήριο του Ιδρύματος Αριστοτέλης, διαγωνίως απέναντι του κρινόμενου ... III) Επίσης, υπάρχουν δύο μονοκατοικίες της πρώτης μεταπολεμικής φάσης ... Πρόκειται για τρεις διαφορετικές κατηγορίες κτισμάτων, που αντιπροσωπεύουν τρεις διακριτές «στιγμές» - φάσεις της εξέλιξης του αστικού τοπίου της πόλης στον 20ό αιώνα. ...». Με επόμενο, από 7.11.2012, υπόμνημα, ο υποβαλών το αίτημα ιδιώτης προσέθεσε ότι υπάρχει σε κοντινή απόσταση, πέραν των άλλων δύο προσφυγικών οικιών, και τρίτη, στη συμβολή των οδών Μουδανιών 25 και Νίκαιας, οι οικίες δε αυτές θα μπορούσαν να προστατευθούν και να αναδειχθούν ως σύνολο, ενώ αναφέρθηκε και στο, ευρισκόμενο εντός Άλσους, διώροφο κτήριο του Πολιτιστικού Οργανισμού του Δήμου Καλαμαριάς, ίδιας εποχής με το κεντρικό κτήριο του ιδρύματος Αριστοτέλης, που

είναι χαρακτηριστικό δείγμα της αρχιτεκτονικής των διώροφων και δημιουργεί μία ενότητα με το επίμαχο, ζήτησε δε εκ νέου τη συμπλήρωση της έκθεσης τεκμηρίωσης με τα νεώτερα αυτά στοιχεία. Στη συνέχεια, η Δ.Ν.Σ.Α.Κ. του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, αφού έλαβε υπόψη την προμνησθείσα έκθεση τεκμηρίωσης της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας “και όλα τα σχετικά στοιχεία του φακέλου”, υπέβαλε την από 12.11.2012 εισήγηση περί μη χαρακτηρισμού του κτίσματος ως μνημείου, με την αιτιολογία ότι “στη σημερινή του κατάσταση δεν διαθέτει τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά από αρχιτεκτονική, πολεοδομική και ιστορική άποψη, ώστε να πληροί τις προϋποθέσεις του Ν. 3028/2002”. Με το από 15.2.2013 υπόμνημα, ο ιδιώτης προέβαλε ότι υπάρχει προηγούμενο κήρυξης μεμονωμένων προσφυγικών κτισμάτων στη Λέσβο και το Χαλάνδρι Αττικής και προσκόμισε : 1. την από 9.2.2013 τεχνική έκθεση της ανωτέρω καθηγήτριας του Α.Π.Θ. για τέσσερα κτήρια στην Καλαμαριά (δύο προσφυγικά και δύο μεταπολεμικά), στην οποία εκτίθεται ότι τα δύο -ευρισκόμενα σε δύο διπλανά οικοδομικά τετράγωνα- προσφυγικά κτίσματα επί της οδού Μικρουλέα 20 [επίμαχο] και Μικρουλέα 10 “ανήκουν στα αρχικά προσφυγικά κτίσματα του συνοικισμού Κουρί” και “αποτελούν τεκμήρια της αρχιτεκτονικής τυπολογίας της μικρής μονοκατοικίας με κήπο και της οικοδομικής τεχνολογίας των προσφυγικών σπιτιών που κατασκευάστηκαν μαζικά από τις τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πρόνοιας στην κρίσιμη δεκαετία της προσφυγικής αποκατάστασης... Τα δύο αρχικά προσφυγικά κτίσματα αντιπροσωπεύουν τη μοναδική για τον όγκο της μαζική παραγωγή μικρής και απλής κοινωνικής κατοικίας, με απλή οικοδομική τεχνολογία και προαστιακή αρχιτεκτονική μορφή” και 2. την από 12.2.2013 έκθεση τέως Αναπληρώτριας Καθηγήτριας Ιστορίας της Πολεοδομίας και Αστικού Σχεδιασμού του Τμήματος Αρχιτεκτόνων Α.Π.Θ., στην οποία αναφέρονται τα εξής: «... Μπορεί κανείς να ανασυστήσει στη μνήμη του με τη βοήθεια του συγκεκριμένου κτηρίου την όψη μιας σειράς από όμοια απλά σπίτια, με τις μικρές διαφοροποιήσεις που θα επέφερε η χρήση τους ... αλλά με τη βασική συνθήκη αναλλοίωτη, αυτή της οικογενειακής κατοικίας ή διπλοκατοικίας σε παράθεση, πλαισιωμένης από το πράσινο του κήπου ... Όλα αυτά, παρόντα στο ένα και μοναδικό «σπιτάκι», αποτελούν παρακαταθήκες για τους κατοίκους, τους μελετητές της ιστορίας της πόλης και της κοινότητας, καθώς και τους σπουδαστές της αρχιτεκτονικής, της πολεοδομίας, της αστικής γεωγραφίας και άλλους. ... Η ιστορική αξία του βρίσκεται στην αντιπροσωπευτικότητά του». Ακολούθως, ο ανωτέρω ιδιώτης υπέβαλε στη Δ.Ν.Σ.Α.Κ. το από 19.3.2013 υπόμνημα, με το οποίο προσκόμισε τεχνική έκθεση άλλης αρχιτέκτονος, υπέρ της ιδιαίτερης σημασίας της οικίας, ζήτησε δε και πάλι τη συμπλήρωση του φακέλου με συνολική τεκμηρίωση όλων των προσφυγικών κατοικιών της Καλαμαριάς, καθώς και του από 14.5.2013 υπομνήματος, με δημοσιεύματα εφημερίδας, φωτογραφίες και λοιπά ιστορικά στοιχεία. Τέλος, ενώπιον του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, στο οποίο παραπέμφθηκε η υπόθεση προς γνωμοδότηση, υπεβλήθησαν α/ το από 20.3.2013 υπόμνημα του ιδιώτη, με το οποίο προσκομίσθηκαν έγγραφα, υπέρ του χαρακτηρισμού, της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας «MONUMENTA», της

Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής του Διεθνούς Συμβουλίου Μνημείων και Τοποθεσιών ICOMOS και του Παραρτήματος Θεσσαλονίκης της νυν αιτούσας Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού, β/ το από 5.4.2013 υπόμνημα, με το οποίο προσκομίσθηκαν διάφορα ιστορικά στοιχεία, γ/ έγγραφα από 22.4.2013 του Πολιτιστικού Συλλόγου Προσφύγων Μικρασιατών Ν. Κρήνης «Η Αγία Παρασκευή» και από 23.4.2013 της αιτούσας Ομοσπονδίας Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδας.

6. Επειδή, ακολούθως, με το πρακτικό 12/16.5.2013, το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων [Κ.Σ.Ν.Μ.] του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού γνωμοδότησε, με μειοψηφία ενός εκ των ένδεκα μελών του, υπέρ του μη χαρακτηρισμού του προαναφερθέντος κτηρίου ως μνημείου, διότι αυτό “στη σημερινή του κατάσταση δεν διαθέτει τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά από αρχιτεκτονική, πολεοδομική και ιστορική άποψη, ώστε να πληροί τις τασσόμενες εκ του ν. 3028/2002 προϋποθέσεις για το χαρακτηρισμό του ως μνημείου”.

Ειδικότερα, ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ., στα μέλη του οποίου είχαν τεθεί υπόψη όλα τα υπομνήματα του ανωτέρω ιδιώτη, αναπτύχθηκε η εισήγηση της Προϊσταμένης της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, προβλήθηκαν διαφάνειες, με επεξήγησή τους από την εισηγήτρια, ενώ παρέστησαν, αφενός, δικηγόρος εκπρόσωπος των ιδιοκτητών της οικίας (νυν παρεμβαινόντων), ο οποίος τοποθετήθηκε υπέρ της απόρριψης του αιτήματος χαρακτηρισμού της οικίας ως μνημείου, και, αφετέρου, ο ιδιώτης (δικηγόρος) που είχε υποβάλει το αίτημα, ο οποίος παρέστη και ως εκπρόσωπος των ήδη αιτούντων σωματείων, εξέθεσε επιχειρήματα υπέρ της μοναδικότητας της προσφυγικής οικίας, αναφέρθηκε στις τεχνικές εκθέσεις που είχε συνυποβάλει με τα προαναφερθέντα υπομνήματά του και παρουσίασε ενώπιον του Συμβουλίου διάφορα στοιχεία προς τεκμηρίωση του αιτήματος (τοπογραφικά διαγράμματα, φωτογραφίες, έκθεση της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων, αεροφωτογραφίες, ιστορικές αναφορές - βλ. σ. 18 επ. του πρακτικού). Κατόπιν τούτων, όπως προκύπτει από το περιεχόμενο του πρακτικού, το Κ.Σ.Ν.Μ., τα μέλη του οποίου είχαν ενημερωθεί για όλα τα υπομνήματα που είχε υποβάλει ο ως άνω ιδιώτης, δέχθηκε, μεταξύ άλλων, τα εξής (βλ. την τοποθέτηση των μελών του Κ.Σ.Ν.Μ. Ε. Γατοπούλου, Π. Τουρνακιώτη και Γ. Γκανασούλη): α/ ότι το επίδικο κτίσμα ιδιοκτησίας των παρεμβαινόντων είναι μεμονωμένο, δεν έχει σχέση με όμορα κτήρια, σε συσχετισμό με τα οποία θα μπορούσε να αναδείξει την κοινωνικοποίηση του κύματος των προσφύγων από τη Μικρά Ασία που εγκαταστάθηκαν σε συγκεκριμένο χώρο και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί να συμβάλει στη διατήρηση της προσφυγικής μνήμης, β/ ότι το κτήριο δεν διαθέτει αρχιτεκτονική σημασία, δοθέντος ότι διαθέτει “μία καθ’ όλα σεβαστή ταπεινή αρχιτεκτονική, την οποία διαθέτουν χιλιάδες άλλα κτήρια στη Θεσσαλονίκη, στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης και αλλού” και δεν είναι καθ’ εαυτό αξιόλογο και γ/ ότι το κτήριο δεν διασώζει καμία ιστορική μνήμη, δεδομένου ότι “η μνήμη μεταδίδεται από τη ζωντανή συνέχεια των εμπειριών εκείνων που θυμούνται κάτι, είτε είναι αποτυπωμένη και αναγνωρίζεται πάνω στα ίδια τα κτήρια με στοιχεία που την κάνουν να είναι αναγνωρίσιμη”, το συγκεκριμένο δε κτήριο “δεν ... αναγνωρίζεται με αυτά τα χαρακτηριστικά σε καμία εκ των δύο κατηγοριών” και ότι

χρειάζεται έρευνα σε βάθος και αναδρομική τεκμηρίωση για να “κατασκευασ[θεί] η μνήμη του προσφυγικού”. Κατά την άποψη, αντιθέτως, του μειοψηφήσαντος μέλους του Κ.Σ.Ν.Μ., το συγκεκριμένο κτήριο, μολονότι δεν διαθέτει αρχιτεκτονική “ποιότητα” και “η μνήμη του είναι πλέον στα χαρτιά”, πρέπει να διατηρηθεί, διότι αποτελεί “το μοναδικό ταπεινό παράδειγμα – δείγμα αυτής της ψαράδικης αρχιτεκτονικής, προσφυγικής αρχιτεκτονικής, σε μία μεγάλη προσφυγική περιοχή της Βορείου Ελλάδας, της Θεσσαλονίκης”. Τέλος, με την προσβαλλόμενη πράξη του Αναπλ. Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, στο προοίμιο της οποίας γίνεται επίκληση της ως άνω αρνητικής γνωμοδότησης του Κ.Σ.Ν.Μ., της από 12.11.2012 εισήγησης της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς και των λοιπών στοιχείων του φακέλου, η επίμαχη ισόγεια κατοικία δεν χαρακτηρίστηκε ως μνημείο, με την αιτιολογία ότι “δεν διαθέτει τα ιδιαίτερα εκείνα χαρακτηριστικά από αρχιτεκτονική, πολεοδομική και ιστορική άποψη, ώστε να πληροί τις τασσόμενες εκ του Ν. 3028/2002 προϋποθέσεις για το χαρακτηρισμό ως μνημείου”.

7. Επειδή, σύμφωνα με το τελευταίο εδάφιο της παρ. 4 του άρθρου 45 του π.δ. 18/1989 (Α΄ 8), η μεταγενέστερη της σιωπηρής απόρριψης ρητή αρνητική πράξη της Διοίκησης μπορεί να προσβληθεί και αυτοτελώς. Επομένως, το γεγονός ότι, σύμφωνα με το προπαρατεθέν ιστορικό της υπόθεσης, τα αιτούντα νομικά πρόσωπα γνώριζαν τη συντέλεση της σιωπηρής απόρριψης του αιτήματος για την κήρυξη του επίδικου ακινήτου ως μνημείου με την πάροδο της τρίμηνης προθεσμίας από την υποβολή του (:9.6.2010), και αληθές υποτιθέμενο, δεν καθιστά απαράδεκτη ή εκπρόθεσμη την κρινόμενη αίτηση, η οποία στρέφεται κατά της νεώτερης, από 17.6.2013, ρητής απόρριψης του αυτού αιτήματος και ασκήθηκε εμπροθέσμως την 1η.11.2013. Ούτε ασκεί επιρροή στο παραδεκτό της κρινόμενης αίτησης το γεγονός ότι ο ιδιώτης που είχε υποβάλει την αίτηση κήρυξης της συγκεκριμένης κατοικίας ως μνημείου, μη περιλαμβανόμενος μεταξύ των αιτούντων, είχε ασκήσει αίτηση ακυρώσεως κατά της σιωπηρής απόρριψης του εν λόγω αιτήματος, από την οποία ακολούθως παραιτήθηκε. Περαιτέρω, η κρινόμενη αίτηση ασκείται με έννομο συμφέρον από τα σωματεία με την επωνυμία “Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού” και “Ομοσπονδία Προσφυγικών Σωματείων Ελλάδας”, η πρώτη των οποίων έχει ως καταστατικό σκοπό “να τονώνει το ενδιαφέρον και την πεποίθηση του κοινού για την αξία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς (ιστορικής, καλλιτεχνικής και αρχιτεκτονικής)” και “να συμβάλλει, με κάθε νόμιμο μέσο, στην προστασία και την ορθή διαχείριση της φυσικής και ανθρωπογενούς κληρονομιάς της χώρας” και η δεύτερη τη “διατήρησ[η] της μνήμης των ... αλησμονήτων και αλυτρώτων Ελληνικών Πατρίδων” (βλ. ΣτΕ 2535, 3016/2015). Ειδικότερα, η ύπαρξη και οι ως άνω καταστατικοί σκοποί των αιτούντων νομικών προσώπων προκύπτουν από τα προσκομισθέντα επίσημα αντίγραφα των καταστατικών τους και από τα από 16.3.2017 πιστοποιητικά του Πρωτοδικείου Αθηνών, χωρίς να απαιτείται να αναφέρονται στο δικόγραφο της αιτήσεως ακυρώσεως η ειδικότερη νομική μορφή ή ο χρόνος σύστασής τους, ο χρόνος και τρόπος με τον οποίον έλαβαν δημοσιότητα οι καταστατικές τους διατάξεις, τα

όργανα που αποφάσισαν την άσκηση του κρινόμενου ενδίκου βοηθήματος ή οι διατάξεις του καταστατικού που προβλέπουν την άσκηση ενδίκων βοηθημάτων ως τρόπο πραγμάτωσης των σκοπών τους, τούτο δε ανεξαρτήτως του ότι στο άρθρο 4 του καταστατικού του πρώτου αιτούντος αναφέρεται ότι το Σωματείο χρησιμοποιεί μεταξύ άλλων “τα αναγκαία ... δικαστικά ... μέσα που θα διευκολύνουν τη διατήρηση ή θα δυσκολεύουν την αλλοίωση της πολιτιστικής κληρονομιάς”. Πρέπει, κατόπιν αυτών, να απορριφθούν όλοι οι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί που προβάλλονται με την παρέμβαση.

8. Επειδή, σύμφωνα με την αιτιολογία που περιέχεται στη γνωμοδότηση του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων και στηρίζει την προσβαλλόμενη μη κήρυξη της οικίας στην οδό Μικρουλέα 20 ως νεωτέρου μνημείου, το συγκεκριμένο κτήριο, που ανάγεται στην περίοδο των τελευταίων 100 ετών, δεν έχει, ως μεμονωμένο κτίσμα, χωρίς καμία σχέση με τα όμορα κτήρια, ιδιαίτερη πολεοδομική σημασία, ούτε διαθέτει ιδιαίτερη ιστορική αξία, ως δείγμα προσφυγικής κατοικίας, αφού, όπως δέχεται η Διοίκηση, χαρακτηριστικό των προσφυγικών κτισμάτων αποτελεί η κατασκευή τους ως συνόλων ή συγκροτημάτων για την ομαδική στέγαση των προσφύγων που κατέφυγαν κατά χιλιάδες στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα η επίμαχη σωζόμενη οικία, ως μεμονωμένο κτίσμα, να μην παραπέμπει σε προσφυγικό οίκημα και να μην συμβάλει, κατά λογική ακολουθία, στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στην ανάδειξη του τρόπου διαβίωσης των μικρασιατών προσφύγων, ενώ, εξάλλου, το επίμαχο κτήριο δεν παρουσιάζει καθ’ εαυτό ούτε ιδιαίτερη αρχιτεκτονική σημασία, και δη προσιδιάζουσα σε προσφυγικό κτίσμα, δεδομένου ότι, κατά την ουσιαστική κρίση της Διοίκησης, δεν συνιστά αξιόλογο δείγμα κατασκευαστικών μεθόδων προσφυγικής κατοικίας και διαθέτει αισθητικά και μορφολογικά στοιχεία ίδια με χιλιάδες άλλες μονοκατοικίες και κτήρια άλλων περιοχών. Η αιτιολογία αυτή κρίνεται νόμιμη και επαρκής, δεν αντίκειται στα στοιχεία του φακέλου ή στα διδάγματα της κοινής πείρας, ενώ, κατά τα λοιπά, απαραδέκτως αμφισβητείται η ουσιαστική κρίση της Διοίκησης (πρβλ. ΣτΕ 3050/2004, 2339-41/2009, 1493/2015). Εν όψει αυτών, αλυσιτελώς αμφισβητείται η νομιμότητα επιλεκτικώς αναφερομένων αποσπασμάτων των θέσεων που διατύπωσαν ορισμένα από τα μέλη του Κ.Σ.Ν.Μ. Εξάλλου, η κατεύθυνση που περιέχεται στο Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Καλαμαριάς (απόφαση 49787/2419/31.7.1987 του Υπουργού ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., Δ’ 1019), για τη διατήρηση και προστασία των προσφυγικών κτισμάτων της περιοχής, δεν δημιουργεί υποχρέωση κήρυξης ενός εκάστου των ελάχιστων σωζόμενων προσφυγικών κατοικιών ως μνημείων χωρίς να συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις, δηλαδή χωρίς να κριθεί, κατά την αιτιολογημένη ουσιαστική κρίση της Διοίκησης, ότι κάποιο από αυτά παρουσιάζει ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, πολεοδομική ή ιστορική αξία. Πρέπει, υπό τα δεδομένα αυτά, να απορριφθούν οι περί του αντιθέτου λόγοι ακυρώσεως. Αν και, κατά την γνώμη του Συμβούλου

Θ. Αραβάνη, η προσβαλλόμενη άρνηση κηρύξεως της επίδικης προσφυγικής οικίας ως διατηρητέας έχρηζε ειδικότερης αιτιολογίας. Ειδικότερα, από καμία διάταξη δεν προκύπτει ότι οι προσφυγικές κατοικίες, και τα μνημεία εν γένει, τυγχάνουν προστασίας μόνο εφ’ όσον αποτελούν σύνολο και όχι μεμονωμένα, τούτο δε

ανεξαρτήτως του ότι σε μικρή απόσταση από το επίμαχο κτίριο σώζονται και άλλα κτίρια, της ίδιας περίπου εποχής, με τα οποία μπορεί κατά τα υπάρχοντα στοιχεία να αποτελέσει διατηρητέο σύνολο. Περαιτέρω, η προσβαλλομένη δεν αντιμετωπίζει με ειδική αιτιολογία, ως όφειλε, τους προβληθέντες κατά τη διοικητική διαδικασία ειδικούς ισχυρισμούς περί ιστορικής αξίας του επίδικου κτιρίου, στηριζόμενους σε τεχνικές εκθέσεις και λοιπά στοιχεία, κατά τους οποίους: α/ τα ελάχιστα εναπομείναντα δείγματα προσφυγικών κατοικιών αποκτούν ιδιαίτερη σημασία ως ιστορικά τεκμήρια, ασχέτως αν διασώζεται πλήρως η αρχική αρχιτεκτονική μορφή τους, β/ το επίμαχο οίκημα, αν και δεν διατηρεί ακέραια τη μορφή της “δίδυμης μονοκατοικίας”, συνιστά πολύτιμο δείγμα της οικοδομικής τεχνολογίας των προσφυγικών σπιτιών που κατασκευάστηκαν μαζικά και της δίδυμης ισόγειας μονοκατοικίας με κήπο, που επιτρέπει να ανασυσταθεί νοητά ο αρχικός τύπος του, και γ/ οι μαζικές κατεδαφίσεις των προσφυγικών οικιών επιβάλλουν τη διατήρηση των τελευταίων κτισμάτων που διασώζονται και μάλιστα στην περιοχή της Καλαμαριάς που αποτέλεσε το μεγαλύτερο προσφυγικό συνοικισμό. Τέλος, το γεγονός ότι κατά την περίοδο 1980-2000, η Διοίκηση δεν μερίμνησε, κατά παράβαση ρητής προβλέψεως του ΓΠΣ, για την διάσωση των σωζόμενων προσφυγικών κατοικιών, που ανεγέρθηκαν, όπως δέχεται η αρμόδια Εφορεία, στο πλαίσιο της αναληφθείσας από το Κράτος μετά την Μικρασιατική καταστροφή “πρωτοφανούς, για τα ελληνικά, αλλά και διεθνή χρονικά, προσπάθειας στεγαστικής αποκατάστασης των προσφύγων”, δεν αναιρεί, αλλά αντιθέτως καθιστά επιτακτικότερη, την ανάγκη προστασίας των εναπομεινασών χάριν της διαφύλαξης της ιστορικής μνήμης.

9. Επειδή, περαιτέρω, αβασίμως προβάλλεται ότι η Διοίκηση δεν έλαβε υπόψη τις εκθέσεις καθηγητών του Α.Π.Θ. και τα λοιπά στοιχεία που προσκομίσθηκαν ενώπιόν της, δεδομένου ότι στο πρακτικό του Κ.Σ.Ν.Μ., η γνωμοδότηση του οποίου στηρίζει την προσβαλλόμενη απόφαση του Αναπλ. Υπουργού Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πολιτισμού και Αθλητισμού, βεβαιώνεται ότι είχαν διανεμηθεί στα μέλη του συλλογικού αυτού οργάνου και ετέθησαν υπόψη τους όλα τα υπομνήματα, με τα συνημμένα σε αυτά στοιχεία, που υπέβαλε ο ιδιώτης που ζήτησε την κήρυξη της οικίας ως μνημείου, ο οποίος, άλλωστε, έκανε εκτενείς αναφορές στα σχετικά ζητήματα κατά την αυτοπρόσωπη παράστασή του ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ. Στο βαθμό δε που αμφισβητείται ευθέως η ουσιαστική κρίση της Διοίκησης ως προς την εκτίμηση των στοιχείων του φακέλου, η οποία διατυπώθηκε μετά από συνεκτίμηση όλων των υπηρεσιακών εκθέσεων και των προσκομισθέντων από ιδιώτες και φορείς στοιχείων, όλοι οι προεκτεθέντες λόγοι προβάλλονται απαραδέκτως. Δεν απαιτείτο, άλλωστε, κατά νόμον, όπως αβασίμως προβάλλεται, συμπλήρωση της από 12.11.2012 εισήγησης της Δ.Ν.Σ.Α.Κ. λόγω της προσκόμισης νεωτέρων στοιχείων εκ μέρους του υποβαλόντος το αίτημα ιδιώτη, μετά τη σύνταξη της εν λόγω εισήγησης, ούτε επιβαλλόταν η ανάγνωση, κατά τη διαδικασία ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ., του περιεχομένου όλων των εκθέσεων [από 9.2.2013, 12.2.2013 και 13.2.2013 – βλ. ανωτέρω σκ. 5] και στοιχείων που προσκομίσθηκαν μετά την αναβολή της αρχικής συνεδρίασης της 24ης.1.2013 του εν λόγω Συμβουλίου, τα οποία, πάντως, ελήφθησαν υπόψη από το

Κ.Σ.Ν.Μ. Τέλος, όπως επί λέξει αναφέρεται στο πρακτικό του Κ.Σ.Ν.Μ., τα μέλη του ανέγνωσαν όλα τα υπομνήματα που υποβλήθηκαν [σ. 15 του πρακτικού] και ο ιδιώτης παρουσίασε όλα τα στοιχεία που συνηγορούσαν υπέρ της διατήρησης του κτίσματος ως χαρακτηριστικού δείγματος προσφυγικής κατοικίας και, επομένως, ο λόγος ακυρώσεως κατά τον οποίον το Κ.Σ.Μ.Ν. δεν έλαβε υπόψη όλα τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν μετά την έκδοση της εισήγησης της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Κεντρικής Μακεδονίας ή τα έγγραφα των αιτούντων νομικών προσώπων στηρίζεται σε εσφαλμένη προϋπόθεση και πρέπει να απορριφθεί.

10. Επειδή, στη συνέχεια, προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη πράξη έχει εκδοθεί κατά πλάνη περί τα πράγματα, διότι ανακριβώς αναφέρεται στο πρακτικό του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων [Κ.Σ.Ν.Μ.] ότι το επίμαχο κτίσμα είναι της περιόδου 1928-1929 και ευρίσκεται στο συνοικισμό «Δέρκων», που δεν ήταν συνοικισμός αλιέων, ενώ, στην πραγματικότητα, η οικία έχει κατασκευασθεί τα έτη 1924-1925 και ευρίσκεται στον πρότυπο συνοικισμό της πρώτης εγκατάστασης προσφύγων «Νέο Κουρί», στον οποίον εγκαταστάθηκαν πρόσφυγες αλιείς. Προβάλλεται δε ότι η ανακρίβεια αυτή είχε ως αποτέλεσμα να μην αξιολογηθεί ο ιδιαίτερος λαογραφικός και ιστορικός χαρακτήρας του κτηρίου. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, διότι -ανεξαρτήτως της σημασίας του ακριβούς προσδιορισμού του συνοικισμού στον οποίον ευρίσκεται το επίμαχο κτίσμα, εφόσον δεν αμφισβητείται η συγκεκριμένη θέση αυτού,- στην αρχική, από 9.6.2010, αίτηση χαρακτηρισμού αυτού ως διατηρητέου, ο ίδιος ο υποβαλών το αίτημα είχε αναφέρει ότι το κτίσμα είχε ανεγερθεί το 1929, ενώ, και στην από 31.5.2010, συνημμένη στην εν λόγω αίτηση του ιδιώτη, τεχνική έκθεση, αναφερόταν ότι το κτήριο ανήκε στο συνοικισμό “Δέρκων”. Εν πάση δε περιπτώσει, με μεταγενέστερα υπομνήματα του ιδιώτη και κατά την παράστασή του ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ. (σ. 19-20 του σχετικού πρακτικού), ετέθη υπόψη του συλλογικού αυτού οργάνου ότι το οίκημα έχει κατασκευασθεί τα έτη 1924-1925 και ευρίσκεται στο «Νέο Κουρί», που ήταν συνοικισμός αλιέων, και, ως εκ τούτου, το Κ.Σ.Ν.Μ. και το αποφασίζον όργανο, που έλαβε υπόψη την αρνητική γνωμοδότηση, δεν πλανήθηκαν ως προς τη χρονολογία ανέγερσης του κτηρίου και την ονομασία του οικισμού στον οποίον αυτό εντασσόταν.

11. Επειδή, προβάλλεται ότι η αιτιολογία της προσβαλλόμενης πράξης κλονίζεται από το διάγραμμα ρυμοτομίας υπ’ αριθμ. 4869/1926 της Επιτροπής Αποκατάστασης Προσφύγων για τους συνοικισμούς “Κουρί - Αρετσού”, το οποίο αποτελεί νεώτερο στοιχείο -υποβληθέν με αίτηση κατατεθείσα στη Διοίκηση στις 17.6.2013, την ημέρα έκδοσης της προσβαλλόμενης πράξης, αφού είχε ολοκληρωθεί η διοικητική διαδικασία εξέτασης του αιτήματος χαρακτηρισμού της οικίας ως μνημείου- από απλή επισκόπηση του οποίου προκύπτει, κατά τους ισχυρισμούς των αιτούντων, ότι όλα τα προπολεμικά κτήρια λαϊκών κατοικιών κατασκευάζονταν εξ αρχής με εξωτερικούς χώρους προοριζόμενους για δευτερεύουσες χρήσεις • προβάλλεται δε συναφώς ότι είναι άτοπο να γίνεται δεκτό ότι η αρχική κατασκευή του εν λόγω κτίσματος δεν περιλάμβανε κουζίνα και χώρο υγιεινής, χωρίς να προκύπτει πώς εξυπηρετούνταν οι χρήσεις αυτές. Επίσης, προβάλλεται ότι, όπως προέκυπτε από το αυτό διάγραμμα,

κανένα προσφυγικό κτίσμα δεν ήταν όμοιο με τα άλλα σε μέγεθος, διαστάσεις, σχήμα, σχέδιο, τοποθέτηση στο οικόπεδο, ούτε υπήρχαν «διπλοκατοικίες», υπό την έννοια των δύο όμοιων κατοικιών που συνιστούσαν ενιαίο κτήριο, αλλά απλώς ανεξάρτητες μονοκατοικίες με κοινό όριο. Κατά συνέπεια, προβάλλεται ότι μη ορθώς η Διοίκηση εδέχθη, αφενός, ότι το επίμαχο κτίσμα περιέχει «προσθήκες» που επιφέρουν αλλοίωση της ογκοπλασίας του και, αφετέρου, ότι στους προσφυγικούς οικισμούς υπήρχαν ομοειδείς κατοικίες και όχι μεμονωμένα κτίσματα σε διακριτές θέσεις, όπως ανακριβώς αναφέρεται στο πρακτικό του Κ.Σ.Ν.Μ. Οι λόγοι αυτοί πρέπει να απορριφθούν ως αλυσιτελείς. Ειδικότερα, κατά το πρώτο σκέλος του, ο προπεριγραφείς λόγος είναι απορριπτέος, διότι η προσβαλλόμενη άρνηση κήρυξης του κτίσματος ως μνημείου στηρίζεται αυτοτελώς στην έλλειψη ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής ή ιστορικής αξίας του κτίσματος, ασχέτως προς την ύπαρξη ή μη προσθηκών σε αυτό, σε πρώιμο ή μεταγενέστερο στάδιο. Εξάλλου, ήδη κατά τη συζήτηση του θέματος ενώπιον του Κ.Σ.Ν.Μ., ο ιδιώτης είχε αναφερθεί στο εν λόγω διάταγμα ρυμοτομίας του συνοικισμού Κουρί έτους 1926, το οποίο, όπως επί λέξει σχολίασε, “δεν δείχνει ούτε ένα κτήριο χωρίς προσθήκη” (βλ. σελ. 21 του πρακτικού του ΚΣΝΜ), και, κατά συνέπεια, το διάγραμμα αυτό δεν αποτελεί, σε κάθε περίπτωση, νεώτερο στοιχείο, όπως προβάλλεται. Τέλος, εφόσον, όπως προαναφέρθηκε, η αιτιολογία απόρριψης του αιτήματος στηρίζεται στην κρίση ότι η επίμαχη οικία δεν διαθέτει ιδιαίτερη αρχιτεκτονική ή πολεοδομική σημασία, ούτε συμβάλλει στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, διότι δεν εντάσσεται σε “σύνολο” προσφυγικών οικημάτων, ο λόγος κατά τον οποίον τα προσφυγικά κτίσματα, όπως προέκυπτε από το αυτό διάγραμμα ρυμοτομίας, δεν ήταν όμοια σε διαστάσεις, σχήμα κλπ ή δεν ήταν οπωσδήποτε διπλοκατοικίες, δεν πλήσσει την κρίση αυτή (περί μη ένταξης σε σύνολο) και είναι απορριπτέος ομοίως ως αλυσιτελής.